



לחלוק - ולהישאר אחים

תרבות המחלוקת ביהדות,

והאתגר לחיות ביחד גם כשהדעות חלוקות

חוברת למרצה



תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת בהעלותך



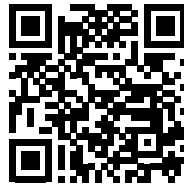
THE
SHLUCHIM
OFFICE

לזכות הרב יוסף וזוגתו מרת יעל ומשפחתם שיחיו מיכאלשוילי



לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד



לפרטים נוספים צור קשר באימייל INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG
להורדת מערכי שיעור נוספים בקרו באתר WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמאל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שוויץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישע' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

משרד השלוחים
י"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו



© Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International

תוכן השיעור

5. א. איך אפשר לשכוח?.....

בשנה השנייה לצאת ממצרים נצטוו בני ישראל להקריב קורבן פסח (מקור 1). הגמרא מספרת שההלכה באם קורבן פסח דוחה שבת - נתעלמה מבני בתירא, עד שבא הלל הבבלי והזכיר להם את הדין (מקור 2).

(סברות הצדדים האם קורבן פסח דוחה שבת: מכיון שפסח קרב בקבוצה, יש לו מאפיינים של קורבן ציבור ולכן יש להקריבו בשבת כמו קורבן התמיד. מאידך, מכיון שהפסח משתלם מממונו של היחיד ונאכל רק למנוייו, הוא לא בגדר קורבן ציבור ולא דוחה את השבת.)

נשאלת השאלה: איך ייתכן שהלכה כזו תישכח? הרי לא יתכן שיחלפו 14 שנה מבלי שערב פסח יחול בשבת (מקור 3), והרי קורבן הפסח נעשה בפרהסיה ובפרסום גדול עד שגם הגויים כתבו על כך (מקור 4), ואם כן כיצד תשתכח הלכה כזו?

הצל"ח מסביר: עד אותה שנה נהגו לסדר את הלוח בצורה שערב פסח לא יחול בשבת, (בדומה לילא אדיו ראש" (מקור 5)), ובאותה שנה לא עשו זאת. ולזה הכוונה "נתעלמה הלכה".

הרבי דוחה את ההסבר: לא מצאנו כל מקור לכך שבמשך כל השנים השתדלו לקבוע את הלוח כך שערב פסח לא יחול בשבת. ובפרט שהפסח השני במדבר, והראשון לאחר שנכנסו לארץ חלו בשבת!

9. ב. איך נוצרת מחלוקת בקיום המצוות?.....

שאלה דומה עולה גם ביחס למחלוקות בהלכות מצוות שמקוימות באופן תדיר. לדוגמא: כמה חוטים יש לשזור בציצית – שלושה או ארבעה (מקור 6), והמחלוקת בין רש"י לרבנו תם בסדר פרשיות התפילין. הרי יהודים מניחים תפילין ומתעטפים בציצית מימי משה רבנו, כיצד ייתכן שתתגלע מחלוקת בעניין!?

11. ג. מגוון דעות ביהדות.....

בין בית שמאי ובית הלל מצאנו מחלוקות רבות, ובמשך שנים רבות כל קהילה נהגה כפי פסק רבותיה, ויחד עם זה, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל. כמו כן, במקרים שונים הגמרא אומרת שבכל מקום נוהגים לפי פסק הרב המקומי (מקור 7-8). אולם כאשר בסופו של דבר נימנו וגמרר - ההלכה נפסקת – כולם מחויבים ללכת אחר הפסק.

כך גם בענייננו: מסתבר שלאורך כל הדורות התקיימה מחלוקת האם ניתן להקריב קורבן פסח בשבת, וחלק נהגו כך וחלק נהגו אחרת.

אם כך, מה בני בתירא שכחו? הם לא זכרו האם נערכה התכנסות חכמים שבה ספרו את מניין הדעות והכריעו הלכה פסוקה. וכאשר הלל הגיע, הוא חיווה את דעתו שאכן קרבן פסח דוחה שבת, וכך נהגו.

הדבר נכון גם בנוגע למחלוקתם של רש"י ור"ת בסדר פרשיות התפילין: במשך כל הדורות התקיימו

שתי השיטות במקביל, ולא נפסקה הלכה כשיטה מסוימת. ואכן ממצאים ארכאולוגיים של תפילין מימי בית שני מראים שכבר אז יהודים נהגו כפי שתי השיטות.

פתיחה

לעתים רבות עולה השאלה:

אם משה רבנו מסר את התורה לעם ישראל, איך ייתכן שחכמים לאורך הדורות נחלקו על פרטי מצוות שעברו מדור לדור?

ואם באמת התעורר ספק – למה שלא פשוט נבדוק איך עשו בדורות הקודמים, או שנפתח מגילה עתיקה שנמצאה במדבר יהודה?

התשובה מורכבת, אבל מאוד מעניינת, והיא פותחת לנו צוהר להשתלשלות ההלכה מראשית ההיסטוריה היהודית, ועד ימינו.

השיעור לפרשת בהעלותך

חלקים משיחת י"א ניסן ה'תשל"ז, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשל"ז, חלק א', עמוד 587 ואילך
(בתרגום המערכת ובעיבוד קל)

ומשיחת אחרון של פסח ה'תשל"ז, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשל"ז חלק א', עמוד 652
(בתרגום המערכת ובעיבוד קל)

ומשיחת שבת פרשת מטות-מסעי ה'תשמ"ב, בלתי מוגה
תורת מנחם - התוועדויות ה'תשמ"ב חלק ד', עמוד 1930

א. איך אפשר לשכוח?

בני בתירא והלל

שנה לאחר יציאתם ממצרים, הקב"ה מצווה על בני ישראל להקריב שוב את קורבן הפסח, בדיוק כפי שעשו זאת בשנה הקודמת לפני יציאתם ממצרים. בני ישראל מקריבים את קורבן הפסח כדת וכדין.

מקור 1 ספר במדבר, פרק ט', פסוקים א-ד

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרִבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ, כְּכֹל חֻקֹּתָיו וְכָכֵל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ". וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח.

לתלמיד
עמ' 3

רש"י

בְּמוֹעֲדוֹ. אַף בְּשַׁבָּת:

רש"י מפרש שהמילה "במועדו" באה ללמדנו שחייבים להקריב את קורבן הפסח ביום י"ד בניסן, גם אם הוא חל בשבת. זו אכן ההלכה, אך מאחוריה מסתתר סיפור מעניין, שמעניק לנו הצצה על מאחורי הקלעים של התהוות ההלכה.

מקור 2 תלמוד בבלי, מסכת פסחים, דף ט"ו, עמוד א'

תְּנִי רַבֵּנָן: הַלֵּכָה זֶה נִתְעַלְמָה מִבְּנֵי בְּתִירָא. פָּעַם אָחַת חָל אַרְבַּעָה עָשָׂר לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת, שָׁכַחוּ וְלֹא יָדְעוּ אִם פֶּסַח דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לֹא.

לתלמיד
עמ' 3

אָמְרוּ, "כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שִׂיּוּדֵעַ אִם פֶּסַח דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לֹא?"

אָמְרוּ לָהֶם, "אָדָם אֶחָד יֵשׁ שֶׁעָלָה מִכָּבֵל, וְהֵלֵל הַכְּבֵלִי שָׁמוּ – שֶׁשִּׁימַשׁ שְׁנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר שֶׁמַּעֲיָה וְאַבְטָלְיוֹן – וַיִּוֹדַע אִם פֶּסַח דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לֹא".

שָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לוֹ. אָמְרוּ לוֹ, "כְּלוּם אַתָּה יוֹדֵעַ אִם הַפֶּסַח דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לֹא?"...

אָמַר לָהֶם, "נֶאֱמַר 'מוֹעֲדוֹ' בַּפֶּסַח, וְנֶאֱמַר 'מוֹעֲדוֹ' בַּתְּמִיד. מָה 'מוֹעֲדוֹ' הָאֶמּוֹר בַּתְּמִיד דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אַף 'מוֹעֲדוֹ' הָאֶמּוֹר בַּפֶּסַח דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת"...

מֵיָד הוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ, וּמֵינִיחוּהוּ נְשִׂיא עֲלֵיהֶם, וְהָיָה דוֹרָשׁ כֹּל הַיּוֹם כְּלוֹ בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח.

<< הרבי

צדדי המחלוקת

המחלוקת אם מקריבים את קרבן הפסח בשבת או לא, קשורה לשאלה האם לקרבן הפסח יש את התוקף של קרבן ציבור.

לתלמיד
עמ' 3

מצד אחד, מכיון שהוא קרב בקבוצה, וכל היהודים מביאים את הקרבן באותו זמן - בערב פסח אחר חצות - יש לו את התוקף של קרבן ציבור, ולכן צריך להקריבו בשבת כמו קרבן התמיד.

אך לאידך, כיון שהוא בכל זאת קרבן יחיד, שהרי את קרבן הפסח צריך כל אחד להביא מממונו - לא מהלשכה שמשם מימנו את קרבנות הציבור, וכמו כן ישנה הדגשה שזה קרבן יחיד - משום ש"אינו נאכל אלא למנויו", וכמו כן יש את הדין שאסור להביאו בכיתה אחת - כמו קרבן ציבור, אלא צריך להיחלק לשלש כיתות, לכן ישנה סברא לחלק בין קרבן הפסח לקרבן התמיד, שקרבן התמיד דוחה את השבת וקרבן פסח לא.

האם כ-ו-ל-ם שכחו?

וידוע הדיוק בזה, כפי שגם מופיע בתלמוד ירושלמי, שלכאורה לא מובן, כיצד יכול להיות ש"נתעלמה הלכה"? הרי לא יכולים לעבור שתי שמיטות (י"ד שנה), שלא יחול בהם ערב פסח בשבת, אם כן איך קרה ש"נתעלמה הלכה"?

מקור 3 תלמוד ירושלמי, פרק ו', הלכה א'

אמר רבי אבון. והלא אי אפישור לשני שבועות שלא יחול ארבעה עשר להיות פשט. ולמה נתעלמה הלכה מהן? כדי ליתן גדולה להלל.

<< הרבי

לכאורה, גם אם נאמר שהלל היה צריך לקבל את הנשיאות, ולכן אירע דבר שלא על דרך הרגיל, ש"נתעלמה הלכה מבני בתירא", עדיין נשאר תמוה: מכיון שקרבן פסח לא הוקרב בחשאי או על ידי מספר מועט של יהודים, אדרבא: קרבן פסח הוקרב בקבוצה - כל היהודים בארץ ישראל הקריבו את קרבן פסח ביחד - כיצד אפוא יתכן שנתעלמה הלכה מכולם - גם מבני בתירא, וגם מכל בני ישראל שהיו בירושלים והקריבו את קרבן הפסח? כולם שכחו את ההלכה, אם קרבן פסח דוחה שבת או לא?!

ובפרט שהרי הקרבת קרבן פסח היתה בפרסום גדול ובשמחה גדולה, עד שבזמן בית המקדש השני, אירוע הקרבת קרבן פסח נכתב נמצא בכתביהם גם על ידי חכמי אומות העולם, כפי שמובא גם בספרים יהודיים בעלי סמכא (ולדוגמא, סדר הדורות), שמזה מובן שקרבן פסח היה בפרסום הכי גדול - ובמילא יש לומר שהוא נשכח לא רק מיהודים, אלא גם מהגויים! וזהו פלא הכי גדול לומר כך.

ובאם נלמד את הסיפור כפשוטו, זהו נס הכי גדול ואינו רגיל כלל וכלל!

מקור 4 (אופציונלי) סדר הדורות סימן קכא

זה יספר נציב רומי שישב בירושלים, וכן הספור מעבודת יום הכפורים ותבין מה שקכתב שם כי כנה ראיתי בעיני:

אפן קרבן פסח:

היו ממהרים ובאים אל הנחל סמוך לירושלים, סך כחול הים ומכסים כל ההרים והגבעות. ובהגיע י"ד לחדש היו הממנים עולים על מגדל גבוה שבמקדש, ותוקעים בקצוצרות, ואומרים, "הגיע זמן שחיתת הפסח".

ותקף העם לובשים בגדי מועד... ובהגיע אל מקום השחיטה, היו שורות כהנים, ובגיד כל אחד פה של זהב, ושורה אחת עם פפות של כסף, וכל זה להדר ותפארת. והכהן שבראש השורה מקבל פה אחד מדם השחיטה ונותנה לחברו, וכן מזה לזה, עד מקום המזבח. והכהן שבראש המזבח היה זורק הדם ומחזיר הפה ונותנה לחברו, וכן מזה לזה עד סוף, באפן שכל כהן היה מקבל פה אחד מלאה ומחזיר ריקנית. והיו גם כן זריזים בעבודה זו שהיו הפפות נראות רצות פחצים ביד גבור...

והיו קולות הלל והרנות נשמעות למרחוק מאד. ושערי ירושלים היו עומדות פתוחות כליל פסח מפני כבוד עובדים ושבים – כי רבו מאד, ולפעמים היו כפלים כיוצאי מצרים.

<< הרבי

תכסיסים בסידור הלוח היהודי

הצל"ח¹ מנסה לתרץ, ש"נתעלמה הלכה" מתבטא בכך שלא סידרו את הקביעות של החודש בצורה שערב פסח לא יחול בשבת. משום שעד אז השתדלו שקביעות החדשים תהיה באופן שערב פסח לא יחול בשבת (כפי שמסדרים את קביעות החדש ש"ערבה" לא יחול בשבת, או שיום הכיפורים לא יחול בערב שבת או ביום ראשון²). ובזה התבטא ה"נעלמה הלכה".

מקור 5 שולחן ערוך סימן תכ"ח, סעיף א'

אתגרים בלוח השנה:

הושענא רבה

בזמן שבית המקדש היה קיים, היו נוהגים להביא ענפי ערבה לבית המקדש בכל יום מימות חול המועד סוכות, להציבם בפינות המזבח ולהקיף את המזבח פעם אחת, תוך כדי אמירת "הושענות"; ביום השביעי והאחרון של החג – ביום הושענא רבה – היו מקיפים את המזבח שבע פעמים. כיום, כזכר לערבת המקדש, אנו מקיימים את המנהג באמצעות חביטת ערבה ביום הושענא רבה בבית הכנסת.

מנהג זה של הושענא רבה אינו דוחה את השבת, וכאשר הושענא רבה חל בשבת, לא מקיימים אותו. לאידך, זהו מנהג חשוב מאוד שאיננו רוצים לפספס אף פעם. כיצד מוודאים שהושענא רבה לא יחול בשבת?

יום כיפור

אם יום כיפור היה חל ביום שישי, היינו מקבלים שני ימים רצופים של איסורי מלאכה חמורים – יום כיפור ושבת. אי אפשר להכין אוכל, לטפל במת, לעסוק בצורכי חיים בסיסיים – בעיה חמורה מבחינה הלכתית וטכנית. כמו כן, אם יום כיפור היה חל ביום ראשון, יש לנו בעיה דומה – יומיים רצופים של איסורים.

כיצד מוודאים ש' בתשרי לא חל אף פעם ביום שישי או ראשון?

2. סוכה מג, ב, נד, ב. ראב"ד הל' קידוה"ח פ"ז ה"ז. טואו"ח סתכ"ח.

כדי לפתור את שתי הבעיות הללו, קבעו חכמים כלל בסידור הלוח העברי – "לא אד"ו ראש".

"ראש" מתייחס לראש השנה. הכלל הוא שלא קובעים את ראש השנה בימי ראשון, רביעי או שישי. מדוע? מפני שאם ראש השנה – א' בתשרי – חל באחד מהימים הללו, בדרך ממילא יום כיפור יחול ביום שישי או ראשון, והושענא רבה יחול בשבת. כדי למנוע רציפות של יום כיפור ושבת, וכדי למנוע את ביטול מנהג הערבה – מצאו החכמים לנכון לקבוע שראש חודש תשרי תמיד מתחיל ביום שיאפשר את קיום המנהג.

לתלמיד
עמ' 5

אלו הימים שאין קובעים בהם המועדים: לא אד"ו ראש השנה.

מגן אברהם על אתר

פָּלַל הָעֲנָיִן, לְעוֹלָם צָרִיךְ לְרֵאוֹת שְׁלֵא יִהְיֶה יוֹם הַפְּפוּרִים בְּיוֹם א' וְלֹא בְּיוֹם ו', כְּדֵי שְׁלֵא יִהְיֶה ב' יָמִים קְדוּשִׁים סְמוּכִים זֶ לְזֶה, וְגַם שְׁלֵא יִהְיֶה הוֹשַׁעְנָא רַבָּה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁלֵא תִדְחַק הָעֲרָבָה.

אומר הצ"ח, כשם שלאורך הדורות סידרו את הלוח בצורה כזו שיום כיפור לא יחול ביום שישי או יום ראשון, והושענא רבה לא יחול בשבת – כמו כן, תמיד סידרו שערב פסח לא יחול בשבת.

באותה שנה בני בתירא שכחו מזה והכריזו על ראש חודש ניסן, ורק לאחר מכן גילו שזה יוצר בעיה של הקרבת קרבן הפסח בשבת. ודבר זה, מכיון שאינו נעשה בציבור, ורק יחידי סגולה מעורבים בסידור הלוח, סביר יותר שישכחו.

<< הרבי

אך זהו חידוש הכי גדול, משום שלא נמצא שום תנא או אמורא באף מקום שאומר, שבמשך כל השנים - ממתן תורה עד לבני בתירא - תמיד השתדלו שערב פסח לא יחול בשבת!

ובפרט, שהרי הפסח השני (לאחר יציאת מצרים) היה גם הוא בשבת, ועל דרך זה הפסח הראשון שבני ישראל הקריבו כאשר נכנסו לארץ ישראל - בגלגל - גם הוא חל בשבת, כפי שמחשבים זאת לפי העובדה שחומת יריחו נפלה בשבת.

קצת פחות משנה לאחר שבני ישראל יצאו ממצרים בראש חודש ניסן, הם הקימו את המשכן. התלמוד מציין, שאותו ראש חודש ניסן חל ביום ראשון. אם ראש חודש ניסן חל ביום ראשון – אזי י"ד ניסן חל בשבת. אם כן, ערב פסח השני בהיסטוריה חל גם הוא בשבת.

כארבעים שנה מאוחר יותר, חגגו בני ישראל את חג הפסח ימים ספורים לפני הקרב הראשון על הארץ וכיבוש העיר יריחו. המדרש מספר שנפילת חומות יריחו התרחשה בשבת כ"ח בניסן. אם נעשה חשבון פשוט, נגלה שי"ד ניסן – שחל בדיוק שבועיים לפני כ"ח בניסן – חל ביום השבת. והנה שוב ראייה שבמהלך ההיסטוריה היהודית ערב פסח אכן חל בשבת.

מובן אם כן, שזהו חידוש גדול לומר שאחר כך השתדלו שקביעות החדשים תהיה באופן שערב פסח לא יחול בשבת, למרות שלפי הסדר הרגיל צריך להיות ערב פסח בשבת במשך שתי שמיטות³.

ב. כיצד נוצרת מחלוקת בקיום המצוות?

<< הרבי

על דרך זה ישנה קושיא ידועה בנוגע לכמה עניינים בתורה בהם מצינו מחלוקת, כיצד יכולה להיות מחלוקת באופן קיום מצוה שמתמידים בקיומה משך זמן רב (לא מדובר על מצוה שנעשית מזמן לזמן ובאופן ארעי, אלא על מצוה תמידית שמתרחשת לעתים קרובות). איך יכול להיות ספק כיצד מקיימים את המצוה הזאת?

לתלמיד
עמ' 6

כמה חוטים יש בציצית?

למשל, המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל בקשר לציצית.

לתלמיד
עמ' 6

מקור 6 תלמוד בבלי, מסכת מנחות דף מ"א עמוד ב'

תנו רבנן פמה חוטיין הוא נותין? בית שמאי אומרים ד' ובית הלל אומרים ג'.

לתלמיד
עמ' 6

הגמרא שואלת כמה חוטים תולים בכל כנף של בגד הציצית, ועונה, שלדעת בית שמאי תולים ארבעה חוטים הנכפלים לשניים – כך שיוצא שישנם שמונה חוטים (וכן ההלכה), ולדעת בית הלל שלושה חוטים הנכפלים לשישה חוטים.

<< הרבי

נשאלת השאלה, מכיון שתמיד הלכו עם לבוש של ד' כנפות המחויבים בציצית, עוד מימות משה רבינו, כיצד אם כן התחילה המחלוקת?

לתלמיד
עמ' 6

והרי בקשר לציצית לא צריך להיזכר מה היה פעם (לפני שנה או שנתיים, או בזמן משה רבינו), צריך רק להסתכל על הציצית עצמה, ומיד אפשר לראות עליה האם היא כשיטת בית שמאי או כשיטת בית הלל. כיצד אפוא נוצרה המחלוקת בזה?

כיצד ממקמים את פרשיות התפילין

ועל דרך זה ישנה קושיא בנוגע לתפילין של רש"י או תפילין של רבינו תם.

לתלמיד
עמ' 6

בתוך התפילין שאנו מניחים ישנן ארבע פרשיות מהתורה:

1. שְׁמַע;

2. וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ;

3. וְהָיָה כִּי יִבְיָאֲךָ;

4. קַדְשׁ לִי כָּל בְּכוֹר.

כל אחת מהפרשיות הללו נכתבת על קלף נפרד, ומוכנסת לתוך אחד מארבעת התאים שבתפילין של ראש; בתפילין של יד הן כתובות כולן על קלף אחד ומוכנסות בתא אחד.

לדעת רש"י, הסדר בו אנו אמורים לכתוב את הפרשיות בקלף שנכנס בתפילין של יד ולהניח את הפרשיות בארבעת תאי התפילין של ראש הוא כסדר הכרונולוגי שבו הן מופיעות בתורה:

1. קדש לי (שמות י"ג);
 2. והיה כי יביאך (שמות י"ג);
 3. שמע (דברים ו');
 4. והיה אם שמוע (דברים י"א).
- לדעת רבינו תם הסדר שונה:

1. קדש לי;
2. והיה כי יביאך;
3. והיה אם שמוע;
4. שמע.

כלומר, החלפה בין הפרשיות של דברים – "שמע", ו"והיה אם שמוע".
לשיטת רבינו תם שתי פרשיות "והיה" ("והיה כי יביאך", ו"והיה אם שמוע") צריכות להיות צמודות זו לזו.

מדוע לא בדקו את התפילין ואת הציצית של הדור הקודם?

ולכאורה אינו מובן: כיצד יכולה להיות מחלוקת בדבר זה?

לתלמיד
עמ' 6

יכלו לפתוח את התפילין של סבו של רש"י, ולראות באיזה סדר מונחות הפרשיות בתפילין אלו (שהרי אין זה ענין הדורש בירור אצל הסופר שכתב את הפרשיות - באיזה סדר כתבן, אלא רואים בפועל את סדר הנחת הפרשיות בבתים)⁴!?

הקושיה שזועקת מאליה היא, כיצד נוצרו המחלוקות הללו? הרי מימות משה רבינו הניחו תפילין והתעטפו בציצית כפי אחת השיטות, שהרי משה רבינו בוודאי הניח תפילין כאחת מהן. כיצד לפתע נפלה שכחה בעם ישראל והחל ויכוח כיצד הדברים צריכים להיעשות?! מדוע לא בדקו את הציצית והתפילין שהיו מהדור הקודם או מהדור שלפניו?

ועל דרך זה בענייננו: היאך שכחו ולא ידעו באם פסח דוחה שבת? (וכאמור לעיל דוחק גדול לומר שתמיד סידרו את הקביעות באופן שערב פסח לא יחול בשבת!).

ג. מגוון דעות ביהדות

<< הרבי

כל אחד נוהג כרבותיו

והביאור בזה:

לתלמיד
עמ' 7

בנוגע לבית שמאי ובית הלל אומרת הגמרא⁵, שהיה זמן שבית שמאי נהגו כדעתם ובית הלל נהגו כדעתם, ואף על פי כן, "לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל", כפי שמסופר בגמרא.

מחלוקות רבות שררו בין בית שמאי ובית הלל, חלקן חמורות: האם קידושין מסוימים תקיפים או האם אישה במצב מסוים מותרת להינשא. למרות הפערים העצומים, מדגישה הגמרא שהם לא נמנעו מלשאת נשים זה מבית זה, ללמדך שחיבה ורעות נוהגות ביניהם, לקיים מה שנאמר, "האמת והשלום אהבו" (זכריה ח, יט).

למדים מכך, שהיו זמנים בהם ההלכה לא הייתה חד משמעית, וכל קהילה נהגה לפי פסק הדין של הרבנים שלהם. אך יחד עם זאת, הם הכירו בכך שיש קהילה אחרת עם פסקי דין שונים, והמשיכו להיות עם אחד ולהתחתן אחד עם השני.

כך זה היה לפני שנפסקה ההלכה. אך לאחר שפסקו ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"⁶, אז חס ושלום שמישהו יאמר שהוא רוצה לנהוג כשיטת בית שמאי! אפילו אם הוא נצר לבית שמאי.

על דרך זה רואים שישנן הלכות שנפסקו בצורה חד משמעית כיצד יש לנהוג, וישנן הלכות שהגמרא עצמה אומרת שבמקומו של רב נוהגים כרב⁷, במקומו של רבי יהודה נוהגים כרבי יהודה⁸, במקומו של רבי זירא נוהגים כרבי זירא, ובמקום של רבי יוסי הגלילי נוהגים כדעתו בנוגע לבשר עוף בחלב⁹.

אכילת עוף בחלב

מקור 7 שמות, פרק ל"ד, פסוק כ"ו

ראשית בפורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו.

לתלמיד
עמ' 7

רש"י

גדי: כל ילד רך במשמע, ואף עגל וכבש.

בחלב אמו: פרט לעוף שאין לו חלב, שאין אסורו מן התורה אלא מדברי סופרים.

מן התורה אסור לבשל בשר בהמה עם חלב, ועוד בזמן מתן תורה ה' הבהיר למשה רבינו שהכוונה אינה רק לגדי בחלב אמו, אלא שאסור לבשל בשר גדי עם כל חלב.

8. יבמות צט, ב.
9. שבת קל, א.

5. יבמות יג, רע"ב.
6. ברכות לו, ב.
7. שבת יט, ב. פסחים ל, א.

אולם התורה לא אסרה עוף בחלב. איסור זה נוצר רק בשלב מאוחר יותר, וגם הוא – רק לשיטת חכמים מסוימים. רבי יוסי הגלילי סבר שאין איסור לאכול עוף עם חלב.

ואכן, באותם זמנים וברוב המקומות, העם לא אכל עוף בחלב – כשיטת החכמים, אך בעירו של רבי יוסי הגלילי נהגו כשיטת רבם ואכלו עוף בחלב.

בנוגע לכך מספרת הגמרא סיפור מפעים:

מקור 8 תלמוד בבלי, מסכת שבת דף ק"ל עמוד א' (על פי תרגום וביאור אבן-ישראל)

לתלמיד
עמ' 7
במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בקלב. שפבר רבי יוסי הגלילי שאסור בשר בקלב אינו כולל את העוף.

מספר: לוי הזדמן לביתו של יוסף הציד. הגישו לו ראש טוס בקלב ולא אכל. פאשר בא לוי לפני רבי, אמר רבי לוי, "מדוע לא תחרימם לאנשים אלה האוכלים עוף בקלב שלא פדברי חכמים?" אמר לו לוי, "מקומו של ר' יהודה בן בתירה הנה, ואמרתי, 'שמה דרש להם שהלכה פשיטת ר' יוסי הגלילי המתיר אכילת בשר עוף בקלב'". כיון שהתיר להם רבם אין מקום לבוא ולאסור עליהם, ונדאי שאין להחרימם בשל קב.

<< הרבי

ומזה רואים שיש חילוק בין קודם שנפסקה ההלכה ולאחר פסיקת ההלכה. לאחר פסיקת ההלכה, חייבים לנהוג כפי פסק ההלכה, אך קודם שנפסקה ההלכה, יש חילוק בין המקום של רב שם ההלכה כרב, וכן הלאה. ואכן, עד היום ישנם ענינים שבהם יש חילוק בין מנהג הספרדים והאשכנזים.

לתלמיד
עמ' 8

למשל, הספרדים אוכלים אורז בפסח ואשכנזים לא – ועדיין מתחננים אחד עם השני ואוכלים אחד אצל השני.

על דרך זה בנוגע לערב פסח שחל להיות בשבת, בכל הדורות היתה מחלוקת בזה בין אלו שהחזיקו כמו בני בתירא – שספק האם מותר להקריב פסח בשבת, ובמילא נטו יותר לומר שלא להקריבו בשבת, ובין אלו שהחזיקו כפי הלימוד של הלל שנהגו כדעת הלל.

נמצאנו למדים, שכשם שבזמנים מסוימים היו קבוצות בעם ישראל שאכלו עוף בחלב והיו שנמנעו מכך, וכמו כן בהלכות רבות נוספות שבהן חלקו בית שמאי ובית הלל, כמו כן בנוגע להקרבת קרבן הפסח בשבת, קבוצות שונות נהגו כפסק רבותיהם, חלק הקריבו את הקורבן בשבת וחלק לא.

מה שכחו בני בתירא?

מה אפוא שכחו בני בתירא? הרי היו דעות לכאן ולכאן?

והנה, בנוגע למאורע שנתעלמה הלכה מבני בתירא – אפשר לבאר שהם שכחו האם היתה הכרעה כיצד צריכים להתנהג בענין זה, על ידי זה שעמדו למנין כו', ואם כן – מה היתה ההכרעה בדבר:

לתלמיד
עמ' 8

בכל הענינים שנחלקו בהם חכמי ישראל, הנה קודם שעמדו למנין והכריעו את ההלכה בדבר, היו נוהגים בפועל כב' הדעות: במקומו של רב נהגו כרב ובמקומו של שמואל נהגו כשמואל, וכיוצא

"בפסוק כתוב 'איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה' (בהעלותך ט, י), רק במקרים כאלו מקריבים קרבן פסח בי"ד אייר. אך לא כתוב שכאשר י"ד ניסן חל בשבת, אפשר להקריב קרבן פסח בי"ד אייר". (ש"פ שמיני התשל"ז, שידור"ק ע' 680).

א. מה עשו אלו שלא הביאו קרבן בשבת? האם הם הביאו קרבן בפסח שני? שיחה זו של הרבי עם החידושים שבה, עוררה הדים רבים ב-770 ובשני התועדויות לאחור מכן (אחרון של פסח ושבת פרשת שמיני) הרבי חזר על הדברים וחייד שוב את הביאור, וגם ענה על שאלות שנשאלו בקשר לכך. במהלך הדברים הרבי התייחס גם לנקודה זו, ואמר:

בזה, ולאחרי זה, היו ענינים מסוימים שבהם עמדו למנין, ונקבעה ההלכה על פי דעת הרוב "אחרי רבים להטות".⁹

ועל דרך זה היה בנוגע להקרבת הפסח בערב פסח שחל בשבת:

המחלוקת אם קרבן הפסח דוחה את השבת היתה מאז ומקדם. ובנוגע לפועל - היו כאלו שנהגו על פי הדעה שפסח דוחה את השבת והקריבו את קרבן הפסח בשבת, והיו כאלו שנהגו על פי הדעה שפסח אינו דוחה את השבת ולא הקריבוהו בשבת.

ומה שכתוב "נתעלמה הלכה מבני בתירא" הכוונה בזה, ששכחו באם עמדו למנין להכריע במחלוקת זו, ואם כן - מה היתה ההכרעה בדבר¹⁰.

בני בתירא רצו להורות לצאן מרעיתם בדור ההוא כיצד לנהוג בפסח שחל בשבת - להקריב או לא להקריב, והם ניסו להשען על פסיקה או הנהגה מכרעת של דורות קודמים. אך נתעלמה הלכה מהם, במשמעות של הסתפק אצלם האם היתה בכלל פסיקה גורפת בדור הקודם ובאם כן מה היתה ההכרעה, (וגם באם היתה הכרעה, האם היא היתה חדה ומחייבת גם לעתיד, שסותמת את הגולל על דיונים עתידיים. ראה הערה ב).

ואז הגיע הלל וחיווה את דעתו, וכך נהגו - שקרבן הפסח דוחה את השבת.

המחלוקת בין רש"י לרבינו תם

וכמו כן יש לומר, שגם בנוגע לתפילין תמיד היתה מחלוקת (אם צריכות להיות כשיטת רש"י או כשיטת רבינו תם), ולא היתה הלכה ברורה בזה - היו שנהגו כך ואחרים שנהגו אחרת.

וכפי שרואים שנמצאו תפילין מזמן בית שני הן כשיטת רש"י והן כשיטת רבינו תם.

ולכן לא צריך לומר כמו אלו שמתרצים שלשיטת רש"י - התפילין שמצאו מזמן בית שני כדעת רבינו תם הן תפילין שנגנזו, ועל דרך זה לשיטת רבינו תם - התפילין שנמצאו כדעת רש"י היו תפילין שנגנזו. אלא כאמור, שלא היתה בזה הלכה ברורה, היו כאלו שנהגו כך, ואחרים נהגו אחרת.

ומובן בפשטות, שבאם היה פסק דין ברור במשנה או בגמרא או בגאונים בנוגע לתפילין, אז הן רש"י והן רבינו תם בוודאי היו יודעים מזה, ולא היה מקום למחלוקת ביניהם. אך כיון שלא מוצאים הלכה ברורה בזה, לכן יכלה להיות מחלוקת בין רש"י לרבינו תם¹¹.

זאת אומרת: ישנם ענינים בתורה שנאמרו באופן כללי, ובאופן כזה שיכולים ללמוד זאת בתורה שבעל פה (שהתורה בפירושה ניתנה) בב' אופנים, ושניהם אמת (מאחר שב' אופנים אלו הם בהתאם לכללי לימוד התורה). ועל דרך זה בנוגע לתפילין - שב' השיטות שבדבר (שיטת רש"י ושיטת רבינו תם) הן ב' אופנים בלימוד מצות תפילין בתורה, וב' אופנים אלו היו מאז ומקדם, גם בזמנו של משה רבינו¹².

משה רבינו ירד מהר סיני ומסר לבני ישראל את המצוה שה' אמר לו להעביר, 'עליכם להניח תפילין'.

המצווה עצמה נכתבה בתורה, ורבים מפרטיה נאמרו בעל פה למשה מסיני. למשל, איזה פרשיות לכתוב, מהו צבע התפילין וכדומה. אך היו פרטים שלא נאמרו למשה. למשל, באיזה סדר להניח את הפרשיות - האם לפי הסדר הכרונולוגי שבו הן מופיעות בתורה או בסדר אחר.

10. חמשה קטעים אלו - משיחת שבת פרשת מטות-מסעי ה'תשמ"ב.
11. ארבעה קטעים אלו - משיחת אחרון של פסח ה'תשל"ז.
12. קטע זה - משיחת שבת פרשת מטות מסעי ה'תשמ"ב.

ב. בהמשך השיחה הרבי הולך צעד נוסף ומחזיר, שהיו מקרים שבדור מסוים ההלכה הוכרעה (כמו בסיפור שלנו שהלל הכריע את ההלכה שמקריבים קרבן פסח בשבת), אך זאת לא היתה הכרעה שסותמת את הגולל על הנושא, ומונעת מהדורות הבאים לאחר מכן להמשיך לדון ולהתווכח בהלכה הזו. כפי שמוכח במדרש שכמה מאות שנים לאחר מכן, האמוראים שוב חלקו בדבר.

ובזה היה ויכוח בין החכמים של אותו זמן ובכל הזמנים, האם יש לעשות באופן כך או אחרת, וכל אחד עשה כפי שהוא חשב לנכון לעשות. וכך זה המשיך במשך דורות רבים, חלק מהיהודים סידרו את הפרשיות כדעת רש"י, וחלק כדעת רבינו תם. וכך ניתן להבין את העובדה שבמערות מדבר יהודה נמצאו שני סוגי התפילין, מתקופת בית שני.

והלכה זו לא נפסקה עד היום, ולכן חסידים נוהגים להניח שני זוגות תפילין, הראשון כדעת רש"י, ובסיום התפילה את התפילין כדעת רבינו תם.

מה שאין כן בנוגע לעוף בחלב, מספר החוטים בציצית ומחלוקות רבות אחרות, לבסוף נפסקה ההלכה וכולם קיבלו אותה על עצמם, ולכן כולם מחויבים להלכה הפסוקה ולא אוכלים עוף בחלב, וקושרים ארבעה חוטים בציצית וכן הלאה.

חלקים משיחת י"א ניסן ה'תשל"ז, בלתי מוגה

שיחות קודש ה'תשל"ז, חלק א', עמוד 587 ואילך

ומשיחת אחרון של פסח ה'תשל"ז, בלתי מוגה

שיחות קודש ה'תשל"ז חלק א', עמוד 652

(בתרגום המערכת ובעיבוד קל)

ומשיחת שבת פרשת מטות-מסעי ה'תשמ"ב, בלתי מוגה

תורת מנחם - התועדויות ה'תשמ"ב חלק ד', עמוד 1930

נקודות מפתח

- **לתלמיד**
עמ' 9
בני בתירא הסתפקו האם קרבן פסח דוחה שבת או לא, עד שבא הלל ששימש את שמעיה ואבטליון, ופסק שהדבר מותר.
- צדדי הספק הם, האם העובדה שקרבן פסח קרב בקבוצה מאפיינת אותו כקרבן ציבור שדוחה שבת, או העובדה שהוא משולם מכספי היחיד ונאכל רק למנוייו מאפיינת אותו כקרבן יחיד שלא דוחה שבת.
- שואל הרבי: כיצד יתכן כיצד ייתכן שהלכה כה מרכזית תישכח מכולם? הרי סטטיסטית, לא עוברות 14 שנה מבלי שערב פסח יחול בשבת, וזה נעשה בפרסום רב ובהשתתפות רבים מישראל!
- ישנה שאלה דומה: כיצד נוצרו מחלוקות הלכתיות במצוות שנעשו מדורי דורות, כמו ציצית ותפילין? והרי אפשר היה לבדוק כיצד נראו הציצית והתפילין בדורות הקודמים!
- התשובה היא, שביהדות התקיימו מאז ומקדם מחלוקות שונות שלא הוכרעו באופן מוחלט, והיו קבוצות שנהגו כך וקבוצות שנהגו אחרת. ולכן, כבר בימי משה רבינו, היו דעות שונות בקשר לסדר הנחת פרשיות התפילין. חלק נהגו כך וחלק נהגו אחרת.
- במקרים מסוימים, עמדו למנין, והחליטו ברוב קולות הלכה פסוקה, ואז כולם היו חייבים להתיישר לפיה. אך במקרים שונים, השיטות השונות נותרו קיימות בעם ישראל עד היום. כפי שרואים מנהגים שונים בין ספרדים לאשכנזים.

- כך גם היה כאן: מאז ומקדם נחלקו חכמים באם הקרבת הפסח דוחה שבת, והמחלוקת לא הוכרעה סופית. והיו קהילות שנהגו על פי הדעות השונות לאורך הדורות.
- מה שנתעלם מבני בתירא הוא, האם כבר עמדו למנין, והוכרע עדין ברוב קולות או לא. והלל הכריע שקרבן פסח דוחה שבת, וכך נהגו.

צידה לדרך

המחלוקות בעם ישראל הם חלק בלתי נפרד מהזהות שלנו. עלינו לאמץ את דרכם של חכמינו, שידעו לחלוק בחריפות זה עם זה, אך תמיד חיו בשלום, באחוה ובהכרת כבוד הדדי. גם כשיש בינינו מחלוקות קשות, חשוב מאוד לכבד ולאהוב האחד את השני, גם אם הוא חושב אחרת לגמרי מאיתנו.